

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглянуто проблеми залучення іноземного капіталу в Україні, проаналізовано сучасний стан іноземного інвестування в Житомирській області та в радіоактивно забрудненому регіоні. Запропоновано основні шляхи збільшення іноземних інвестицій на регіональному рівні.

Постановка проблеми

В сучасних умовах господарювання питання залучення фінансових ресурсів набуває особливої актуальності. Успішність його вирішення є визначальним фактором стабілізації та переходу України до економічного

© Т. М. Розумей

зростання. Від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, положення та рівень технічного оснащення основних фондів, вирішення соціальних та екологічних проблем. Важливе значення для держав, які долають економічне та соціальне неблагополуччя є залучення іноземного капіталу у формі прямих капіталовкладень, портфельних інвестицій та інших активів. Іноземні інвестиції є не тільки резервом прискорення економічного розвитку в цілому по країні, але й окремої області, регіону. Тому проблема залучення іноземних інвестицій в окремі регіони, особливо в радіоактивно забруднений регіон Житомирської області, потребує свого вирішення.

Стан вивчення проблеми. Дослідження питань інвестування економіки завжди було в центрі уваги економічної науки. Так, Андрійчук В.Г. зазначив, що проблему забезпечення аграрних підприємств матеріально-технічними ресурсами неможливо вирішити без залучення позичкового капіталу [1]. Гойко А.Ф. досліджує питання вдосконалення оцінки ефективного інвестування економіки, механізму регулювання інвестиційних процесів та визначив ефективні напрями їх реалізації. Серед напрямів ефективного інвестування у розвиток економіки України вчений зазначає залучення іноземних інвестицій [2]. Кримковський Р.Б. досліджує існуючі зв'язки між інвестиціями та економічним ростом країни. Він відзначив, що зростання обсягу іноземних інвестицій можливе за умов вирішення Урядом країни проблем діяльності іноземних інвесторів та поліпшення загального клімату [4]. Саблук П.Т. зробив висновок, що для формування конкурентоспроможного агропромислового виробництва, здатного забезпечувати продовольчу безпеку нашої країни та нарощування експорту окремих видів сільськогосподарської продукції і продовольства необхідна розробка системи економічних заходів, які б забезпечили підвищення доходності сільськогосподарських товаровиробників; освоєння досягнень науково-технічного прогресу; розвиток інвестиційної діяльності; раціональні інституціональні перетворення [7].

Однак потребує вирішення проблема залучення іноземних інвестицій в економіку окремих регіонів з урахуванням їх природних та виробничих особливостей.

Мета дослідження: аналіз сучасного стану іноземного інвестування в районах радіоактивного забруднення Житомирської області та розробка основних шляхів збільшення іноземних інвестицій в цей регіон.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі *завдання*: дати оцінку ситуації з іноземним інвестуванням в цілому по країні; проаналізувати обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку Житомирської області та в радіоактивно забруднений регіон; визначити шляхи збільшення обсягів іноземних інвестицій в області.

Методика дослідження

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії [5], діалектичний метод пізнання та системний підхід до

вивчення економічних явищ, наукові праці вчених. При проведенні досліджень враховувались законодавчі та інші нормативні акти України з питань регулювання інвестиційної діяльності. Вирішення поставлених в науковій статті завдань здійснювалось на основі даних статистичної звітності і застосування різних методів дослідження: абстрактно-логічного, монографічного, статистико-економічного, балансового, графічного, особистих спостережень автора та ін [6,8].

Об'єктом дослідження є процес активізації іноземного інвестування в Житомирській області, а також в радіоактивно забрудненому регіоні.

Результати досліджень

Однією з головних проблем України на сучасному етапі розвитку є стабілізація національної економіки. Її вирішення тісно пов'язане з активізацією інвестиційної діяльності. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Вони формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкретні позиції країни на світових ринках.

Якщо Україна зацікавить іноземних інвесторів та забезпечить стабільні умови для вітчизняних приватних інвесторів, зможе розвинути конкурентоспроможне експортне виробництво і забезпечити стабільні темпи економічного зростання. Якщо цього не буде, то вона відстане від східноєвропейських країн та Росії за темпами економічного росту, матиме менш конкурентоспроможну економіку, більш низький життєвий рівень.

В Україні створена законодавча база у сфері регулювання інвестиційної діяльності, яка поступово вдосконалюється з метою досягнення більшого обсягу іноземних інвестицій та підвищення ефективності їх використання. Так, ухваленим 19 березня 1996 р. Законом України "Про режим іноземного інвестування" для іноземного інвестора в державі встановлені рівні умови діяльності разом з вітчизняним інвестором. Зазначеним Законом іноземним інвесторам даються державні гарантії захисту їхніх капітальних вкладень. Активізації іноземного інвестування в країні сприяють також Закони України "Про інвестиційну діяльність", "Про лізинг", Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України" та ін. Важливими правовими документами, що регулюють взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності є міждержавні угоди "Про сприяння та взаємний захист інвестицій". Такі договори є гарантом надання справедливого статусу інвестиціям та захисту їх на території іншої держави. Позитивно впливає на залучення іноземних інвестицій співробітництво і допомога Україні зі сторони Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних організацій.

З кожним роком обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну збільшується. Так, на початок 2001 р. обсяг прямих іноземних інвестицій становив 3875,0 млн. дол. США, відповідно 2002 р. – 4555,3 млн. дол. США, 2003 р. – 5339,0 млн. дол. США, тобто збільшився у 2003 р.

порівняно з 2001 р. на 1464,0 млн. дол. США або на 37,8 % [8]. Однак, не дивлячись на створену законодавчу базу, інституційну інфраструктуру, особливості економічного потенціалу України (природні ресурси, вигідне географічне положення, наявність кваліфікованих “дешевих” робочих кадрів, досягнення в наукових дослідженнях, значна місткість внутрішнього ринку), надходження іноземних інвестицій в Україну – незначні. Порівняно з країнами Східної Європи обсяг іноземних інвестицій, які надходять в економіку України у 3–7 разів менше.

До факторів, які стримують процес залучення іноземного капіталу в Україну слід віднести: політичну і економічну нестабільність, нерозвиненість банківської системи, відсутність ефективного фінансового механізму залучення іноземних інвесторів, у першу чергу, прямих і корпоративних, напівкримінальний характер багатьох недержавних структур, низький рівень купівельної спроможності населення та ін. Урахування сукупності цих факторів передбачає обережну, зважену та стриману стратегію іноземних інвесторів на українському ринку.

Перспективними напрямками інвестиційної політики в державі на сучасному етапі повинна стати активізація інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Житомирська область – одна з найбільш постраждалих областей України внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Тому область потребує залучення фінансових ресурсів не тільки для стабілізації та подальшого економічного розвитку, як в інших регіонах, але й для відтворення виробництва на радіоактивно забруднених територіях.

Обсяги прямих іноземних інвестицій, що надійшли в Житомирську область з країн світу за останні 3 роки наведені в табл. 1.

Із даних табл. 1 видно, що у 2003 р. порівняно з 2001 р. величина прямих іноземних інвестицій в Житомирську область збільшилась у 2 рази. Переважна частина ресурсів іноземних інвесторів надійшла у вигляді грошових внесків, решта – у формі рухомого і нерухомого майна. Обсяги прямих іноземних інвестицій за відповідний період найбільше збільшились: із Сполученого Королівства у 232,3 рази, з Нідерландів – у 91,9 рази, з Канади – у 81,3 рази. Якщо у 2001 р. у загальній величині інвестицій щодо питомої ваги основними інвесторами були такі країни, як Німеччина – 20,3 %, Швейцарія – 15,0 %, Білорусь – 14,2 %, то у 2003 р. відповідно: Швейцарія – 16,0 %, Сполучене Королівство – 15,9 %, США – 11,4 %. У 2001 р. за чисельністю країн світу, які інвестують в область свої кошти, було 29 країн, у 2003 р. – 32 країни.

Головна частина іноземних ресурсів в області концентрується в промисловості: у 2002 р. – 49392,0 тис. дол. США або 84,9 % до загального обсягу іноземних інвестицій, відповідно у 2003 р. – 65089,3 або 84,0 %. У 2003 р. 64,8 % іноземних інвестицій було спрямовано в обробні галузі промисловості, 13,7 % – у добувні. Найбільш привабливими для іноземних інвесторів є: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 22,9 %, хімічна та нафтохімічна промисловість – 14,4 %, легка

промисловість – 10,3 %. У 2002 р. було направлено у сільське господарство, мисливство та лісове господарство інвестицій на суму 1015,9 тис. дол. США або 1,8 %, у 2003 р. – відповідно 1438,1 тис. дол. або 1,9 %. Якщо порівнювати кінець 2003 р. з початком, то іноземні вкладення у сільське господарство, мисливство та лісове господарство області збільшились на 41,6 %.

Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції в Житомирську область з окремих країн світу (тис. дол. США) [6]

Країни	Роки			2003 р. у % до 2001 р.
	2001	2002	2003	
Всього	38111,4	58169,7	77449,0	203,2
Азербайджан	7,6	7,6	41,5	5,5 р.
Андора	350,0	82,2	-	-
Білорусь	5425,9	5159,3	5168,8	95,3
Бельгія	10,3	10,3	10,3	100,0
Віргінські острови (Брит.)	1680,9	4650,7	5762,1	3,4 р.
Вірменія	-	-	100,6	-
В'єтнам	2,6	2,6	2,6	100,0
Греція	-	53,2	64,0	-
Данія	3,1	31,5	113,3	36,5 р.
Естонія	4,0	32,5	39,1	9,8 р.
Ізраїль	10,4	10,4	15,8	151,9
Іспанія	7,3	7,3	7,3	100,0
Італія	3629,1	5447,9	7928,6	2,2 р.
Канада	0,9	296,6	73,2	81,3 р.
Кіпр	934,6	2462,7	3606,4	3,9 р.
Китай	86,6	-	-	-
Латвія	-	3,6	3,6	-
Литва	323,9	516,0	1078,4	3,3 р.
Люксембург	-	-	289,0	-
Нігерія	-	-	1,7	-
Нідерланди	57,3	685,1	5263,5	91,9 р.
Німеччина	7757,8	8117,4	8316,8	107,2
Пакистан	985,5	985,4	985,4	100,0
Польща	228,0	273,1	587,1	2,6 р.
Російська Федерація	1160,3	1478,7	2757,2	2,4 р.
Румунія	369,8	369,8	369,8	100,0
Словаччина	4363,7	4336,0	-	-
Сполучене Королівство	53,1	8930,8	12334,0	232,3 р.
США	3909,1	6104,2	8790,6	2,2 р.
Туреччина	120,0	133,4	133,4	111,2
Угорщина	-	-	178,9	-
Франція	835,6	895,0	975,1	116,7
Чеська Республіка	37,5	11,4	7,5	20,0
Швейцарія	5700,5	7019,0	12388,3	2,2 р.
Югославія	56,0	56,0	56,0	100,0

Участі іноземного капіталу вимагає весь агропромисловий комплекс області – від первинних виробничих процесів до випуску кінцевого продукту і доведенні його до споживача. Необхідно підвищити продуктивність і зменшити втрати, забезпечити більш глибоку і комплексну переробку первинної сировини з метою значного збільшення виходу кінцевої продукції і підвищення її якості.

Важливим та своєчасним для покращення інвестиційної ситуації в області було прийняття Закону України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Житомирській області” від 3.12.1999 р. Метою запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності є залучення інвестицій та сприяння активізації, спільно з іноземними інвесторами, підприємницької діяльності для нарощування та експорту товарів і послуг, відновлення життєдіяльності на радіоактивно забруднених землях, впровадження нових технологій, збільшення виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та ін. До територій, в яких запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності відносяться радіоактивно забруднені райони: Коростенський, Новоград-Волинський, Лугинський, Народицький, Овруцький, Олевський, Малинський, Ємільчинський, Володарськ-Волинський, а також міста: Бердичів, Коростень, Новоград-Волинський. Дані щодо надходження прямих іноземних інвестицій в радіоактивно забруднені райони Житомирської області наведені в табл. 2.

Таблиця 2. Прямі іноземні інвестиції в радіоактивно забруднені райони Житомирської області (тис. дол. США) [6]

Регіон	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2003 р. в % до 2001 р.	
	всього	у т.ч. у СП*	всього	у т.ч. у СП	всього	у т.ч. у СП	всього	у т.ч. у СП
Житомирська область	38111,4	17913,4	58169,7	24777,8	77449,9	38324,7	203,2	213,9
у т.ч. райони:								
Володарськ-Волинський	2619,9	20,0	2902,0	2902,0	3856,7	3856,7	147,2	7,4 р.
Ємільчинський	-	-	62,3	-	275,0	200,0	-	-
Коростенський	1785,3	1076,1	1744,6	55,0	1793,9	55,0	100,5	5,1
Малинський	2627,2	-	3219,1	-	3557,8	97,0	135,4	-
Новоград-Волинський	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	100,0	100,0
Овруцький	4259,5	4225,4	4090,3	34,1	4097,1	40,8	96,2	0,1
Олевський	9,5	9,5	345,7	9,4	506,9	506,9	53,4	53,4 р.
Разом по районах	11302	5331	12364,6	3000,5	14088	4757	124,7	89,2
Питома вага до області, %	29,7	29,8	21,3	12,1	18,2	12,4	-11,5	-17,4

* – у спільні підприємства

Дані табл. 2 свідчать, що в радіоактивно забруднені райони величина прямих іноземних інвестицій в цілому у 2003 р. порівняно з 2001 р. збільшилась на 24,7 %. Найбільше обсягів інвестицій спостерігається в Олевському районі – за відповідний період величина прямих іноземних інвестицій збільшилась у 53,4 рази та у Володарськ-Волинському районі – відповідно, в 7,4 рази. Однак питома вага інвестицій в радіоактивно забруднені райони щодо загального обсягу іноземних інвестицій області з кожним роком зменшується: у 2003 р. порівняно з 2001 р. в цілому зменшилась на 11,5 пункти, у т. ч. у спільні підприємства – на 17,4 пункти.

З початку впровадження спеціального інвестиційного режиму Радою з питань територій пріоритетного розвитку було представлено та затверджено 19 інвестиційних проектів на загальну вартість 32 млн. дол. США. Протягом 2000–2002 рр. суб'єктами територій пріоритетного розвитку залучено інвестицій на суму 17,1 млн. дол. США, у т.ч.: у харчову промисловість 9,9 млн. дол. США, видобувну – 6, легку – 0,9, каменеобробну – 0,2, хімічну – 0,1 млн. дол. США. Поступово зростають обсяги продукції, виробленої в умовах спеціального режиму інвестиційної діяльності. Так, у 2000 р. обсяги виробництва в рамках інвестиційних проектів становили 1,7 млн. грн., у 2001 р. – 37,9 млн. грн., у 2002 р. – 53,1 млн. грн. Зовнішньоекономічні операції здійснювали 12 суб'єктів територій пріоритетного розвитку, обсяг зовнішньоторговельного обороту яких за період функціонування спеціального режиму інвестування становив 44,8 млн. грн. Підприємствами, що реалізують інвестиційні проекти, створено 600 нових та збережено 1492 існуючих робочих місць.

До основних проблем, які стримують розвиток територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності слід віднести: нестабільність податкового та митного законодавства; нерівномірність залучення інвестицій як у територіальному, так і в галузевому вимірах; недостатній обсяг іноземного інвестування; орієнтація суб'єктів територій пріоритетного розвитку на використання імпоротної сировини для реалізації інвестиційних проектів; недостатній рівень виконання інвесторами інвестиційних зобов'язань.

Висновки

Для створення високоефективної та соціально зорієнтованої економіки в регіоні необхідна активізація іноземного інвестування та ефективне функціонування системи управління інвестиціями.

Збільшення надходження іноземного капіталу в Житомирській області можливе за умов:

- стабілізації цін валютного курсу гривні;
- збільшення обсягів капітальних вкладень суб'єктів господарювання за рахунок прибутку і нової амортизаційної політики;

- посилення впливу держави на активізацію інвестиційного процесу через збільшення обсягів бюджетного фінансування;
- створення умов для залучення довгострокових кредитів комерційних банків;
- збільшення інвестиційних ресурсів, які формуються на фондовому ринку і за рахунок заощаджень населення;
- введення економічного механізму страхування ризику зовнішніх інвестицій;
- удосконалення нормативно-правового забезпечення іноземного інвестування;
- мобілізації засобів під ефективні проекти у пріоритетні галузі економіки області – деревообробну, каменедобувну, хімічну та харчову промисловості;
- збільшення надходжень іноземних інвестицій на реалізацію інвестиційних проектів в пріоритетних галузях виробництва на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності: машинобудівну, хімічну, деревообробну, каменеобробну, сільське господарство;
- забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про інвестиційний потенціал області та перспективні інвестиційні та інноваційні проекти суб'єктів підприємництва;
- виготовлення і розповсюдження серед торгових представництв зарубіжних посольств в Україні буклетів інвестиційно-іміджового змісту, інвестиційних паспортів області, міст і районів інвестиційних пропозицій підприємств;
- вдосконалення виставкової діяльності, розробки Програми участі підприємств області в міжнародних та всеукраїнських виставках з метою презентації інвестиційних проектів.

Перспективи подальших досліджень повинні бути зосереджені на питаннях, пов'язаних з розробкою шляхів підвищення економічної ефективності інвестицій на різних ієрархічних рівнях господарювання з урахуванням масштабності, сфери застосування, напрямів діяльності, перспективності, інформаційного забезпечення та можливостей методичного інструментарію, а також пропозицій щодо врахування при оцінці інвестиційних проектів критеріїв екологічної спрямованості.

Література

1. *Андрійчук В. Г.* Методологічні та методичні підходи до інтерпретації критерію залучення позичкового капіталу і вибору дисконтної ставки при обґрунтуванні інвестиційних проектів // Формування ринкової економіки: Зб. наук. пр. – Спец. вип.: Удосконалення економічної роботи на сільськогосподарських підприємствах в умовах перехідної економіки. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 49.
2. *Гойко А. Ф.* Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації. – К.: ВІРА – Р, 1999. – С. 248–261.

-
3. Житомирщина у цифрах 2002: Короткий стат. довідник / Житомир. обл. упр. стат. – Житомир, 2003. – 108 с.
 4. *Кримковський Р. Б.* Інвестиційна ситуація в Україні та деякі шляхи її покращення // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. монографія у 2-х т. Т.2 / За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 659.
 5. *Мертенс А. В.* Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – 415 с.
 6. Прямі іноземні інвестиції в область (станом на 01.01.04): Стат. бюл. / Житомир. обл. упр. стат. – Житомир, 2004. – 272 с.
 7. *Саблук П. Т.* Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні // Економіка АПК. – 2002. – № 7. – С. 3–13.
 8. Україна у цифрах у 2002 році: Короткий стат. довідник. – К.: Консультант, 2003. – 271 с.
-